

10 ноември 2009 година – един непразнуван юбилей

Двайсетгодишната от 10 ноември 1989 година не беше тържествено отбелязана в България. И докато 17 ноември, началото на нежната революция в Чехия, е национален празник, а в Берлин тази година се устройоха масови чествания по повод 20 години от падането на Берлинската стена, десети ноември в България бе както всяка година един сив делничен ден.

ПРЕДИ 20 ГОДИНИ

на 10 ноември 1989 г. ни бе съобщено, че се „удовлетворява молбата на другаря Тодор Живков да бъде освободен като генерален секретар и член на Политбюро на ЦК на БКП“ и му се изказва „дълбока благодарност за дългогодишната всеотдайната дейност в служба на партията и народа“.

Мнозина българи бяха изненадани от свалянето на Тодор Живков, който управляваше България цели 33 години. Те недоумяващо наблюдаваха кадрите по телевизията, които показваха 78-годишния пръв държавен ръководител, гледащ неадекватно в празното пространство по време на пленума на ЦК на БКП. За някой имаше повод за радост, други се опасяваха или бяха уплашени. Никой не излезе да празнува на улицата. Хората си предаваха информацията за свалянето на държавния глава почти шепнешком. Страхът, който душеше българите цели 45 години, не им позволяваше да реагират спонтанно. На десетоноемврийския пленум на ЦК на БКП на мястото на Тодор Живков за генерален секретар бе избран Петър Младенов. В заключителното си слово на пленума Петър Младенов казва: „Ние виждаме преустройството в България единствено и изключително в рамките на социализма, в името на социализма и по пътя на социализма“.

На България, за съжаление, й липсваше опитът на Чехословакия (Пражка пролет, Харта 77), Полша („Солидарност“) и Унгария (унгарското въстание от 1956 г.). Затова в родината ни не се осъществи нито нежна, нито кадифена революция, а един вътрешнопартиен преврат. Ние бяхме изненадани. Ние бяхме неподготвени. Някои българи дълги години не знаеха какво да правят

със свободата си, когато БКП спря да решава вместо тях кой е единственият правилен път към „светлото“ бъдеще.

„В тази зверски студена зима почти всеки ден призовавахме със стачки, демонстрации и протести за демонтаж на комунистическата система“, си спомня Желю Желев, който ръководи СДС в преговорите на Кръглата маса с комунистите. Рождената дата на Съюза на демократичните сили (коалиция от нововъзникналите политически организации и възстановяващите се стари партии) е 7 декември 1989 г. На 14 декември на митинг пред Народното събрание се иска незабавното премахване на чл. 1 от конституцията, гарантиращ ръководната роля на БКП. Тогава Пе-

тър Младенов произнася думите: „Да дойдат танковете!“ На 29 декември политбюро на БКП взема решение за връщане на имената на българските мюсюлмани.

Сред постиженията на кръглата маса са: отпадането на чл. 1 от конституцията за ръководната роля на БКП, премахването на Държавния съвет като орган и въвеждането на президентската институция, деполитизация на армията, полицията, съда, прокуратурата, дипломацията и насрочването на избори за Велико народно събрание.

През юни 1990 г. са проведени първите свободни многопартийни избори в следвоенна България. Нека си припомним обаче резултатите от тях. Спечелиха ги успелите да се прекръстят на социалисти комунисти. Всъщност обединяването на демократично мислещите граждани, става не на 10 ноември, а на 26 октомври 1989 г., когато органите на властта извършват побой над активистите от движението „Екогласност“, протестиращи в градинката на „Кристал“ и на 3 ноември. „На

3 ноември „Екогласност“ заедно с активисти от други организации направиха петиция, в която се включиха около 3000 души. Те се бяха насочили към Народното събрание, за да я връчат на премиера Станко Тодоров. Тази петиция се обявяваше срещу режима и искаше връщането на човешките права в България. Така преди падането на Живков положението в България вече беше станало неконтролируемо за режима, си спомня експрезидентът Желю Желев, автор на спряната от комунистите през 1982 г. книга „Фашизмът“ („Тоталитарната държава“). Подписката на „Екогласност“ срещу проекта „Рила – Места“ е подкрепена от над 11 000 подписа. Връчването ѝ в Народното събрание е съпроводено от шествие, превърнало се в първата демонстрация против тогавашната власт.

20 ГОДИНИ ПО-КЪСНО

Апатия, чувство да безизходност и отчаяние е обхванала голяма част от българите след двайсетгодишния мъчителен и за много от тях безперспективен преход. Гражданската енергия от онези времена на митинги и протести се изчерпа, ентузиазмът изчезна. Проникващата навсякъде корупция, забогатяването на шепа хора и тоталното обезверяване на населението. Голяма част от интелигенцията напусна България. Страната ни започна да страда от хронична липса на интелектуален елит.

„България си остава най-бедната в ЕС, с огромен проблем с имиджа си в Европа и с едно от най-недоволните (според проучването на института „Пю“) от промените население“, пише Матю Брунвасер в статия, публикувана през ноември в „Ню Йорк таймс“ и „Интернешънъл хералд трибюн“. В нея той подчертава, че България е единствената страна от бившия Варшавски договор без институт за националната памет, който да извади историческите подробности на комунистическото минало. Проучване на изследователския център „Пю“ по повод 20-ата годишнина от падането на Берлинската стена сочи, че двайсет години след пада-

нето на комунизма българите (след украинците) са най-разочаровани от смяната на тоталитарния режим с демокрация. 20 % по-малко са тези, подкрепящи промяната. Ако през май 1991 г. 76 % са я одобрявали, то днес те са 52 %.

Срам трябва да ни е от „прехода за лична употреба“, реализиран само и единствено в България от целия източен блок. Срам от уникалните „мутри“ и техните създатели. И трябва да се срамуват не тези, които взеха баницата, а тези, които им я дадоха. Срам трябва да ни е от политическите убийства на прехода и още по-срамно трябва да ни е от тяхното неразкриване... Срам трябва да ни е и от авторитарните методи на новите демократи, които реализираха демократичния проект с тоталитарни тухли. Това пише в статията си във в. „Стандарт“ „20 години срамота“ известният български журналист Мартин Карбовски..

Днес много българи имат двойствено отношение към промените, настъпили преди 20 години. Те не са доволни от живота както преди 10 ноември 1989 г., така и от живота си след 10 ноември 1989 г. Според проучване на НЦИОМ сред 700 души, проведено от 3 до 6 ноември в София, изгубеното е повече (43%). Според 23 на сто постигнатото доминира над разрухата, а за 34% плюсовете и минусите на последните години се уравниват. „Като ера на разочарованието обаче оценяват изминалите двадесет години не само българите, но също унгарците и латвийците (според ре-

зултатите от допитване на Евробарометър, публикувано през февруари). Проучване, проведено през април в Полша от социологическата агенция CBOS, показва, че според 89 % от поляците корупцията е най-големият им проблем и едва 14 % смятат, че тя е намаляла през последните години

Десети ноември сложи началото на т.нар. мирен преход от тоталитаризъм към демокрация. Често тази историческа дата е определяна като дворцов преврат, спусната отгоре демокрация и успешен старт на комунистическия елит, който трансформира политическата си власт в икономическа. Всички тези определения са до голяма степен верни. Но българското общество все пак успя да създаде демократична алтернатива на преименувалите се комунисти. Премахнат бе чл. 1 от конституцията, гарантиращ ръководната роля на БКП и бе осъществен преходът към пазарна икономика. Днес в България има многопартийна политическа система и свобода на словото. Страната ни е член на НАТО и ЕС. Двайсетгодишният преход обаче доведе до забогатяването по нечестен начин на шепа хора и до ширещата се корупция. Днес бивши партийни водачи и наследниците им са предприемачи и политически лидери. Заради всичко това мнозина българи възприемат събитията от 10 ноември 1989 г. като ключова дата в българската история, но не и като повод за празнуване.

Мария Захариева